

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologie

Bakalářská práce

Sekty a hledání identity mladého člověka

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Kolářová, Dr. theol.

Autor práce: Natálie Šafránková

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis studenta

Poděkování

„Děkuji vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Lucii Kolářové, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji Mgr. Františku Štěchovi, Th.D. za odkázání na zajímavou literaturu.“

Natálie Šafránková

Obsah

Prohlášení	2
Poděkování	3
Obsah	4
ÚVOD.....	6
I. SEKTY	8
1. Fenomén tzv. nové religiozity	8
2. Co je to sekta?.....	10
2.1 Pojem, charakteristika.....	10
2.2 Systém fungování	13
2.3 Zařazení fenoménu „sekta“ – religionistické a psychologické hledisko	15
II. MLÁDEŽ A VOLNÝ ČAS	17
3. Mládež a hledání identity.....	17
3.1 Charakteristika mládí.....	17
3.2 Identita	20
3.2.1 Krize identity	21
4. Volný čas	23
4.1 Fenomén volného času	23
4.2 Rizikové faktory volného času mládeže	24
4.2.1 Závislosti.....	25
III. NABÍDKA IDENTITY SEKT JAKO NABÍDKA SMYSLU	27
5. Spirituální rozměr života, smysl života	27
5.1 Spiritualita.....	27

5.2 Smysl života.....	28
6. Nabídka identity sekt	30
6.1 „Instatní“ identita sekt jako rizikový faktor volného času mládeže	30
6.2 Identita sekt jako pozitivní nabídka smyslu?.....	30
Závěr	31
Seznam použitých zdrojů.....	33
Knihy:	33
Abstrakt.....	35
Abstract.....	36

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá sektami a jejich působením na dnešní mládež. Toto téma spadá do oblasti teologie, především vzhledem k důležitosti otázky vztahu dnešního mladého člověka k religiozitě. Další otázky, které budu řešit v této práci, spadají do oblasti volnočasové pedagogiky a vývojové psychologie. Toto téma jsem zvolila především z toho důvodu, že často pracuji s mladými lidmi, což mě naplňuje a zajímá mě taktéž osobní rozvoj mládeže. Příležitostně pracuji i se staršími lidmi, u kterých se často setkávám s tím, že mají strach o své dospívající potomky, a to proto, že neví, co vůbec jejich děti dělají ve svém volném čase, tato skutečnost souvisí s tím, že během posledních desetiletí se význam volného času poněkud změnil, je nabízeno více možností, jak ho lze trávit a dnešní mládež má v tomto ohledu větší svobodu rozhodování. Pokud se zaměříme na nejčastěji probírané problémy současnosti, které souvisí s volným časem mládeže, nejvíce společnost a média řeší otázky spojené s vlivem drog, alkoholu, gamblerství a dalších obdobných závislostí u mladistvých. Zapomínáme, že na lidi působí neefektivněji opět lidé, kteří mohou mladému člověku nejen přinést mylné informace a zcela ovlivnit a ovládnout jeho život, nýbrž s ním dokonce cíleně manipulovat ve svůj prospěch nebo prospěch své ideologie. Právě proto, chci upozornit na problém, týkající se možného ohrožení mládeže ze stran stále přibývajících nových společenství, která označujeme slovem sekta.

Ve své práci se zaměřuji na to, co přesně pojem sekta znamená a na její charakteristické rysy, kterými se liší od náboženství a způsobu získávání nových členů. Dále se budu věnovat popisu vnitřního systému sekty, postavení sekt v dnešní společnosti a otázce, zda může být sekta nebezpečná. Předpokladem je, že v dnešním světě, ve světě demokracie, je občas těžké rozpoznávat, co je dobré a co špatné a jaký postoj k podobným otázkám zaujmout, obzvláště v těžkých životních situacích, kdy se lidé nechávají snadněji ovlivnit. S tím důležitě souvisí problém hledání a zachování osobní identity člověka, který se pokusím popsat z psychologického a náboženského hlediska, konkrétně se zabývám charakteristikou dnešního mladého člověka a hledáním jeho vlastní identity a smyslu života. Proces hledání vlastní identity ovlivňují různé vnější podněty, se kterými se mladý člověk může setkat mimo jiné ve svém volném

čase, z tohoto důvodu se věnuji charakteristice pojmu volný čas a rizikovým faktorům, které dnes známe ve volném čase mládeže, a které mohou mladého člověka a jeho vývoj negativně ovlivnit. V této kapitole budu zkoumat, zda může sekta být jedním z těchto faktorů.

Cílem této práce bude propojení všech nastolených témat a reflexe toho, zda a jak mohou sekty cíleně ovlivňovat mladého člověka a jeho snahu se orientovat v duchovním životě a životě vůbec, respektive zda mohou sekty negativně, či pozitivně působit na zdravý vývoj mladého člověka současné doby. V prvních kapitolách, kde se budu věnovat vymezení výše uvedeným stěžejním termínům, budu čerpat především z učebnic a psychologických studií z dané oblasti. V kapitole, kde se budu zabývat volným časem, bych ráda porovнала jeho chápání autorů minulé a současné doby a jejich názory na to, jak by jej měla mládež zdravě využívat. V druhé části práce zvolím knihy, které se zabývají spiritualitou a duchovním životem člověka. Pro zkoumání samotného cíle práce se zabývám studováním literatury s konkrétními zkušenostmi lidí se sektou.

I. SEKTY

1. Fenomén tzv. nové religiozity

V dnešní době, kdy jsme schopni převážné množství otázek zodpovědět pomocí vědy a techniky, jdou duchovní pohledy na ty samé otázky poněkud do pozadí. Hovoříme například o otázce týkající se vzniku lidské existence a jiných otázkách podobných rozměrů. S přibývajícými zkušenostmi v oblasti vědy narůstá i vznik nových myšlenkových hnutí, náboženských či extrémistických skupin. Obecně jsou nové ideologie většinou částečně založeny na těch, které jsou již známé a v případě religiozity, se často jedná o odštěpení části již existujícího náboženství, vznikají tak nová společenství, která jsou podobná těm, které již známe. Vzhledem k jejich množství za nová náboženská hnutí považujeme dnes ta, jejichž vznik je motivován nějakou novou náboženskou nebo jinou ideou, která je známa, ale je upravená, a proto ji považujeme za novou. Záleží ovšem na místě vzniku a působení těchto společenství, na některém území může jít o vznik nového náboženství, ale jinde nové být nemusí.¹

„Vznik nového náboženského hnutí nebývá nijak dramatický. Vyžaduje osobnost, která je schopna zformulovat a rozšířit novou náboženskou ideu tak, aby oslovila alespoň určitou část společnosti. Podmínkou úspěchu této ideje je vystižení určitých (většinou nevědomých) duchovních potřeb části společnosti; úspěšná idea se proto týká zanedbaných a opomíjených oblastí duchovního života a přinejmenším naznačuje odpovědi na náboženské otázky, které třeba dosud nebyly naplno vysloveny, ale které přesto v části společnosti skrytě rezonují.“ Tento názor prezentuje Vojtíšek ve své knize, která se zabývá studii novými náboženskými hnutími, popisuje další charakteristické rysy těchto nově vzniklých následovaných skupin a zmiňuje důležitý

¹ Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*, s. 13

fakt, že z každé takové původní myšlenky automaticky nevzniká náboženství. Často se stává, že takovýto druh skupiny brzy po svém zrodu zase zanikne.²

Mezi tzv. nové religiozity řadíme i skupiny, které jsou označovány slovem *sekta*. Je velmi těžké v množství těchto nových ideologií odlišovat nová náboženství od právě zmíněných sekt, protože sekty se řadí mezi náboženské menšiny a nová, či alternativní hnutí. Štampach uvádí pro toto téma jako příklad skupinu, která se označuje jako Svědci Jehovovi. O existenci této skupiny má každý dnes minimálně povědomí, skupina má dlouholetou tradici a následovatele téměř po celém světě. Právě u této skupiny, je pro širokou veřejnost problém určit, zda jde o sektu, či nikoli. Obecně se řadí mezi sekty a má i její charakteristické znaky, ale málokdo ví, že toto hnutí je zároveň zákonem uznanou náboženskou skupinou. Štampach zastává názor, že sekty a nová náboženství mají podobné základní rysy, mezi které patří především podobnost s myšlením nějakého již existujícího náboženství obohacené myšlenkou novou.³

Kniha autorů J. Dolisty a J. Tůmy, zabývající se problémem nových náboženských hnutí, dopady jejich existence na jedince a řešící jejich případnou prevenci, uvádějí zde také samostatnou skupinu označenou jako *nové ideologie na pomezí náboženství*. Autoři zde popisují konkrétní příklady skupin, které nejsou uznány společností a zákonem za náboženské, ale samy se za ně považují. Patří sem podle nich i některé politické strany nebo skupiny extrémních ekologických aktivistů či ochránců zvířat.⁴

Ze všech zmíněných definic lze soudit, že nová náboženská hnutí jsou chápána jako nové myšlenkové směry s pevnými hodnotami, často založené na myšlenkách již existujících náboženstvích a můžeme je považovat i za určitý druh životního stylu s jasně danými pravidly.⁵

² Tamtéž, s. 14

³ Srov. ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*, s. 181

⁴ Srov. DOLISTA, J.; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“: Vliv „nových náboženství“ na jedince a jejich prevence*, s. 24

⁵ Srov. COWAN, D. E.; BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženská hnutí*, s. 15

2. Co je to sekta?

2.1 Pojem, charakteristika

Přesně definovat pojem sekta je velmi komplikované. Jak jsem již zmínila v předchozím odstavci, jsou náboženství od sekt těžko oddělitelná. Koneckonců i některá celosvětově známá náboženství vznikla původně ze sekt. Dále také v samotných světových náboženstvích vznikají sekty se stejnými životními hodnotami, pouze s nějakou doplňující myšlenkou. Nejedním odborníkem orientovaným v této problematice dokonce sekty považuje za „první generaci náboženství“. Podle jejich tvrzení většina náboženství vznikala seskupením většího počtu lidí kolem jednoho vůdce, stejně jako literatura hovoří o vzniku dnešních sekt. U zrodu světových náboženství jako jsou židovství, křesťanství a islám, vidíme vůdce, kteří tvrdili, že skrze ně promlouvají svatí a brali jako své poslání tato proroctví šířit dál. Byli se svou vírou natolik sepnuti, že by za ni kdykoli položili svůj život, ale po jejich smrti se místa vždy ujal někdo jiný, aby šířil proroctví dál.⁶ U sekt se naproti tomu setkáváme často s jejich zánikem po smrti vůdce. Což můžeme považovat za jeden ze znaků, kterým se tedy liší od jiných náboženských hnutí, která již po staletí známe. V historii se setkáváme s častými zmínkami o stíhání a utlačování členů těchto náboženských skupin společností.⁷ Vztahy mezi lidmi v těchto skupinách izolace od společnosti naopak posílila a posílila tak i jejich víru samotnou. Často se poté skupiny izolovaly dobrovolně, aby jejich víra přežila a byla ochráněna před nevěřícími.⁸

Otázkou, zda může být ze sekty uznané náboženství, se zabýval Ústav pro rozvoj psychiatrie a Komise pro psychiatrii a náboženství. V tomto zkoumání vyhodnotili situaci tak, že sekta potřebuje čas a přijetí větší částí společnosti, aby bylo možné je uznat náboženstvím. Dnes jsou křesťanství, judaismus a islám vnímána a uznávána jako světová náboženství a ovlivňují životy milionů lidí. Své vůdce už dnes pro přežití tyto ideologie nepotřebují. Procesy, kdy se obdobným způsobem přeměňuje sekta v náboženství stále pokračují.⁹ Někteří autoři zabývající se těmito otázkami

⁶ Srov. PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*, s. 16

⁷ Srov. COWAN, D. E., BROMLEY, D. G., *Sekty a nová náboženská hnutí*, s. 12

⁸ Srov. VOJTÍŠEK, Z., *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*, s. 165-166

⁹ Srov. PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*, s. 17

se shodují na tom, že pokud není sekta založena na myšlenkách, které by mohly ohrožovat životy jejích členů a životy lidí obecně, potřebuje pouze čas na to, aby se stala náboženstvím.¹⁰ Autorka M. K. Porterfieldová se s tímto názorem neztotožňuje a vnímá tyto skupiny jako vlastní specifický druh myšlenkového hnutí: „Snaha o přesnou definici toho, co je a co není sekta, může být ošidná. I přesto, že slovo sekta je často používáno jako danost, nebylo tak původně míněno. Psychologové, sociologové a jiní odborníci, kteří se touto problematikou zabývají, již léta hledají definici tohoto pojmu, zatím se však nenašla taková, na které by se shodovali. Jediným krokem ke sjednocení představy o tom, co je sekta, je zatím výčet vlastností, které společenství musí mít, aby se sektou stalo.“¹¹ Dále popisuje tři základní charakteristické vlastnosti, které jsou podle ní typické právě pro skupiny označované jako *sekta*. První důležitou a viditelnou vlastností, kterou musí každá sekta splňovat a bez které by nemohla vůbec fungovat, je podle ní charismatický vůdce, který je přesvědčen o své výjimečnosti a nadlidské moudrosti. Důležité je také, aby tento vůdce byl stále žijící. Zmiňuje zde studie doktora J. Hochmana, profesora psychiatrie, který působí v Los Angeles, které tvrdí, že vůdce těchto skupin musí vystupovat celkově velmi sebevědomě, přesvědčivě a musí mít silnou vůli a chtíč k sobě připoutat další lidi. Ve své práci také uvádí, že velmi často o sobě tyto vůdci tvrdí, že mají nějakou schopnost nebo nadání, například léčitelství nebo schopnost navázat kontakt s duchy. Tyto vlastnosti vůdci dodávají na věrohodnosti a dělají z něj výjimečnou osobu, která zaslouží zvláštní postavení ve společnosti.¹² Z existujících statistik je patrné, že vůdci sekt bývají častěji muži, což ale nemusí být pravidlem. Pokud bychom se ohlédlí do historie, našli bychom mezi vůdci ať náboženských či politických celků převážně zástupce mužského pohlaví.¹³ Přesto, že jde u těchto skupin ze strany vůdce ve většině případech o omezování svobody jedinců a ovlivňování jejich mysli, nemusíme vůdce hned obviňovat z toho, že je zlý. Vůdci jsou většinou podle psychologů silní jedinci, ale zároveň většinou v jejich přesvědčení opravdu žijí a nezamýšlejí předem pouze manipulaci s větším počtem jedinců k nějaké akci.¹⁴ Teprve v okamžiku, kdy vůdce trpí touhou po moci, chamtivostí nebo násilnictvím, mohou se z nich stát pro životy členů sekty i jejich okolí nebezpeční takzvaní „svatí teroristé“. Tento termín používá autorka

¹⁰ Srov. ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*, s. 182

¹¹ PORTERFIELDOVÁ, M. K. *O sektách*, s. 9

¹² Srov. tamtéž, s. 10-14

¹³ Srov. DOLISTA, J.; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“*, s. 50-51

¹⁴ Srov. COWAN, D. G.; BROMLEY, D. E. *Sekty a nová náboženská hnutí*, s. 21

Porterfieldová v kapitole o vůdcích a dále popisuje sílu jeho charakteru takto: „Pokud má vůdce skutečně silné charisma, členové sekty věří, že se nemůže mýlit a nechají se často přesvědčit, aby dělali věci, které odporují jejich základním představám o dobru a zlu.“ Na druhou stranu nepopírá, že vůdci v mnoha případech mívají vůdci přirozeně násilnickou povahu. Vzhledem k jejich postavení, jsou například fyzické tresty páchané na členech sekty na denním pořádku, protože je jim nadřazený a co uzná on za správné, správné je.¹⁵

Druhou charakteristickou vlastností je autoritářsky mocenská struktura společenství. V čele skupiny je tedy vůdce, ale jsou tu i jiní důležití členové, kteří ho například mohou zastoupit.¹⁶ Posledním, třetím z hlavních znaků sekty, jsou neměnné zákony, které všichni ve společenství musí striktně dodržovat. Často jsou tato nařízení omezující a také přizpůsobena tak, aby vyhovovala především vůdci skupiny a neohrožovala tak důvěru členů v něj a jeho ideály. Jedná se například o předepsané způsoby stravování či slib života v chudobě.¹⁷ Členové sekty jsou díky těmto nařízením a předepsanému chování často označováni společností za podivíny, zvláště ti, kteří nosí jako znak příslušnosti k nějaké takové skupině pro ně tradiční oděv.¹⁸ Společnost dává často členům sekty z těchto důvodů jistými projevy (smích, nadávky apod.) jasně najevo, že neuznávají stejné hodnoty. Díky těmto projevům nepřijetí se setkáváme často s tím, že členové sekty považují zbytek společnosti za nepřátele.¹⁹ Porterfieldová k těmto třem charakteristikám dodává: „Pokud skupina splňuje například jen dvě z těchto vlastností, nemusí se jednat o sektu, pokud splňuje všechny tři, většinou se o sektu skutečně jedná, ale neznamená to, že musí být nutně nebezpečná pro okolí skupiny i své členy.“²⁰

Dalších typických znaků sekt, které se pojí k těmto třem základním rysům, dobře známe z historie i současnosti mnoho. Například se sekty a jejich členové většinou izolují od společnosti a od svých rodin. Zde se bez vnějších vlivů skupině lépe funguje, učí a kontroluje jejich společenství. Členové sekty většinou věří, že okolí a společnost

¹⁵ Srov. PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*, s. 11

¹⁶ Srov. DOLISTA, J.; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“*, s. 55

¹⁷ Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*, s. 167

¹⁸ Srov. COWAN, D. E.; BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženská hnutí*, s. 26

¹⁹ PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*, s. 14

²⁰ Tamtéž, s. 10

by narušovala jejich víru a její růst.²¹ Odloučení od rodiny je většinou první podmínka vstupu do sekty. Často žijí tyto skupiny pospolu úplně mimo civilizaci, na odlehlých místech a často bez dnes běžně dostupných zdrojů (v rámci ideologie). Většinou věří v brzký konec světa a jejich vůdce je na něj v podstatě připravuje.²² Dalším důvodem, proč žijí izolovaně, jsou informace zvenčí, které by mohli členy nutit přemýšlet o opuštění sekty, které ve většině případů není možné. Porterfieldová se také zmiňuje o případech, kdy sekta působí na opuštěném místě a stává se, že členové neznají polohu, na které se nacházejí. Jedná se o extrémní skupiny, kde touha opustit sektu může pro člena znamenat i smrt.²³ V minulosti se ale spíše setkáváme s extrémními skupinami, kde vůdci dovedli všechny své členy k hromadné sebevraždě.²⁴

Odborníci se jednotně neshodují na obecné definici sekty jako takové, ale shodují se, že má většinou svého vůdce a specifická pravidla stejná pro všechny členy společenství. Zajímavé jsou také rozdílné názory na povahu takového společenství. Není asi možné sekty hodnotit jako špatné nebo dobré.²⁵

2.2 Systém fungování

Sektu bychom mohli tedy popsat jako samostatně fungující systém, který má svého vůdce, který systém udržuje. Vůdce má hlavní postavení ve skupině, ale jak jsem již zmínila, jsou zde další důležití lidé, které mají ve skupině postavení o něco vyšší než běžní členové a mohou tak dokonce vůdce nahradit, například v případě úmrtí vůdce.

Fakt, že žijí většinou izolovaně, už jen kvůli celkově lepšímu fungování skupiny bez zásahů veřejnosti, nemusí být nutně pravidlem. Stoupenci takovýchto hnutí se i tak musí infiltrovat do společnosti, a to především při získávání nových členů. Sekty používají různé taktiky, jak přivést nového člena. Většinou oslovují lidi na ulici či dokonce obcházejí domy a rozdávají brožurky, které obsahují hlavní myšlenku skupiny. Sekty, které jsou již na „lepší“ úrovni, jsou známé po celém světě a mají

²¹ Srov. ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*, s. 184-186

²² Srov. tamtéž, s. 187

²³ Srov. tamtéž, s. 15

²⁴ Srov. COWAN, D. E.; BROMLEY, D. G. *Sekty a nová náboženská hnutí*, s. 27

²⁵ Srov. ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*, s. 182-183

mnoho stoupců, pořádají často různé veřejné přednášky a využívají média ke své propagaci.²⁶

Tuto zkušenost popisuje i Steven Hassan ve své knize, ve které se věnuje potenciálnímu nebezpečí těchto kultů, především hovoří o psychické manipulaci sekt. Steven vstoupil do jednoho takového kultu v devatenácti letech, když dokončoval univerzitu. V té době hledal odpovědi na duchovní a existenciální otázky života, to později uvádí jako pravděpodobný důvod toho, že mu skupina byla něčím sympatická. Přiznává, že byl sám překvapen, když si uvědomil, že je součástí skupiny takového charakteru. Dlouho ji nepovažoval za nebezpečnou či manipulující. Hassana oslovila na univerzitě skupina stejně starých studentů, složená ze zástupců různých zemí světa. Říkali, že patří ke skupině, která nese název Akce za jednotný svět a zabývají se především sjednocením národů, kultur a řešením důležitých sociálních otázek. Hassan začal se skupinou trávit více času a účastnil se různých přednášek, později si uvědomil, že patří do sekty, která je označována, jako Církev sjednoceni neboli „moonisté“.²⁷

Z této zkušenosti je patrné, že nezáleží na postavení ve společnosti či vzdělání a sekta může zlákat prakticky kohokoli a člověk si nejprve vůbec nemusí všimnout, že se stává její součástí. Při oslovování potenciálních nových členů sekty často nabízejí něco pro ně velmi lákavého, nějakou pevnou hodnotu, za kterou si člověk slepě jde. V druhé polovině knihy se Hassan zaměřuje na to, jak je možné naopak skupinu opustit a „vrátit se“ zpátky. Popisuje svou zkušenost s odchodem ze sekty, kdy na něj ostatní členové vyvíjeli psychický tlak, který označuje dokonce jako vydírání a manipulaci. Hassan se v knize zmiňuje o školeních, kterých se účastnil a kde se sektáři učí cíleně manipulovat s lidmi. Učí se vhodné fráze a také jak je nejlépe použít.²⁸

Opět většina lidí, kteří se zabývají tímto společenským problémem, se shodují na tom, že je v podstatě nemožné od sekty jen tak odejít na základě svého rozhodnutí, což zmiňovala již Porterfieldová.²⁹

²⁶ Srov. PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*, s. 59-65

²⁷ Srov. HASSAN, S. *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů*, s. 35-43

²⁸ Srov. tamtéž, s. 44-51

²⁹ Srov. PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*, s. 117

2.3 Zařazení fenoménu „sekta“ – religionistické a psychologické

hledisko

Pokud se na sektu díváme jako na předmět víry, nějakého přesahu člověka, jako na skupinu, která má svá pravidla a pevné hodnoty, můžeme ji zařadit v religionistice jako nový druh náboženského hnutí, které má ale své typické odlišnosti (tři základní znaky podle Porterfieldové) od jiných skupin tohoto charakteru a často bývá o dost radikálnější.³⁰

Zmínila jsem se také o sektách, které známe z minulých let především proto, že jejich působení skončilo hromadnou smrtí jejích členů. Odůvodněním hromadných sebevražd takovýchto skupin bývá nejčastěji jistý druh osvobození a odchod na jiné – lepší místo. Díky věrohodnosti vůdce a klíčových členů sekty jsou ostatní opravdu přesvědčeni o pravdivosti těchto myšlenek a jsou ochotni ukončit svůj vlastní život. Porterfieldová tvrdí, že skutečně ve většině případů i vůdce těmto myšlenkám stoprocentně věří a nejde mu pouze o to, zmanipulovat co nejvíce lidí.³¹ Psychologové se staví z těchto důvodů a minulých zkušeností k sektám spíše negativně a vidí v ní hrozbu jak pro jedince, tak i pro celou společnost. Všeobecně se na sekty pohlíží spíše v tomto směru.³² Manipulace s lidmi sama o sobě je z psychologického i morálního hlediska brána jako nezdravá, ať už je vykonávána z jakéhokoliv důvodu. Někteří autoři se zmiňují o Hitlerovi či Stalinovi a jejich chování, ve kterém vidí právě znaky typické pro chování sekt.³³ Celkově jsou nová náboženská hnutí krátce po jejich vzniku společností spíše zavrhaná. Důvodem bývají právě jejich radikální myšlenky a postoje, které se výrazně liší od těch, které uznává většinová společnost. V místě jejich vzniku je situace často napjatá i z toho důvodu, že lidé nevědí, co od nově vzniklé skupiny mohou očekávat. Vztahy mezi členy těchto skupin bývají velmi pevné a v rámci udržení myšlenky a snahy ji co nejvíce rozšířit bývají prvotní projevy skupiny velmi výrazné. Lidé mají často předsudky, které jsou způsobeny spíše malou informovaností.³⁴ Velký vliv na nás v tomto ohledu mají také média. V posledních

³⁰ Srov. VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. s. 12-19

³¹ Srov. PORTERFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*, s. 100-108

³² Srov. ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*, s. 188-189

³³ Srov. HASSAN, S. *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů*, s. 54

³⁴ Srov. DOLISTA, J.; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“: Vliv „nových náboženských hnutí“ na jedince a problematika prevence*, s. 55

letech klesl zájem o četbu a jiné kulturní vyžití a dnešní mládež a společnost celkově vyplňuje svůj volný čas převážně sledováním televize. Média nám ukazují sekty také spíše v negativním smyslu. Ve zprávách se objevují projevy sekt, které jsou morálně nepřijatelné, jde právě o ukázkou manipulace s lidmi, která často končí tragicky. Jejich působení například v oblasti charity se do programu zpráv nezařazují, protože nejsou tak zajímavé, jako hromadné sebevraždy. Zprávy nám také podávají často velmi nevěrohodné zdroje, které se snaží situaci udělat ještě více zajímavou v rámci boje o sledovanost.³⁵

³⁵ Srov. tamtéž, s. 87

II. MLÁDEŽ A VOLNÝ ČAS

3. Mládež a hledání identity

Všechny sekty mají ale společný cíl, a to takový, oslovit co největší počet lidí a přesvědčit je o své ideologii, to je důležité i z hlediska zachování této tradice. Sekty oslovují všechny typy lidí a nemají určenou konkrétní cílovou skupinu. Hassan ve své knize tomuto názoru neodporuje, ale ani ho nezastává. Zmiňuje se ve svém příběhu především o mladých lidech, kteří jsou podle něj sektami velmi oblíbení z několika důvodů. Mladí lidé jsou bráni jako budoucnost a měli by utvářet hodnoty a řešit aktuální celospolečenské otázky. Dalším důvodem je samotné období označované jako mládí, kdy člověk teprve dospívá a může být tedy lépe ovlivnitelný.³⁶

3.1 Charakteristika mládí

„Pojmy *mládí* a *mládež* lze chápat v různých rovinách. Nejčastěji se setkáváme s vymezením právním, sociologickým a psychologickým.“³⁷

Dnešní psychologové označují tímto slovem určité období v životě člověka, ke kterému připadají jisté charakteristické vlastnosti tohoto období a nastávají u jedince jisté biologické a psychologické změny.³⁸ Dále je toto označení bráno v psychologii jako období, kdy jedinec hledá identitu a smysl života. Český právní řád, dle občanského zákoníku vymezuje tento pojem jako osoby, které ještě nedovršily věk osmnáct let a používá termín *mládež* ve stejném smyslu jako termín *děti*.³⁹

„Časově vyplňuje adolescence především druhé desetiletí života. Konkrétní časové vymezení a specifikace tohoto období se přitom u jednotlivých autorů velmi různí. V evropské psychologii se adolescence tradičně oddělovala od pubescence. Pubescence

³⁶ Srov. HASSAN, S. *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů*, s. 52-54

³⁷ MARTINEK, M. *Ztracená generace?*, s. 22

³⁸ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, s. 142-144

³⁹ Srov. MARTINEK, M. *Ztracená generace?*, s. 23

(v české terminologii dospívání) se pak obvykle ohraničuje časovým intervalem 11 až 15 let, přičemž někteří autoři ji ještě vnitřně diferencují, nejčastěji na prepubertu a pubertu⁴⁰.

„Adolescence (v české terminologii mládí) je pak většinou datována od 15 do 20 (22) let. Počátek je spojován s plnou reprodukční zralostí, v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst.“⁴¹ Macek ve své knize dále dělí mládí tedy adolescenci na tři období nebo fáze: časnou, střední a pozdní. Pro každou je přitom typický určitý druh vývoje a určité změny pozorovatelné na jedinci. V tomto kontextu se zde zmiňuje o chápání pojmu napříč historií. Jako první se zmiňuje o myšlence Aristotela, jehož život se datuje ve čtvrtém století před naším letopočtem, který navrhl ve tak zvanou periodizaci lidského života, kterou rozdělil do cyklů po sedmi letech a podle níž, by vycházelo období dospívání na její třetí periodu, tedy na období mezi čtrnáctým až jednadvacátým rokem života, a kterou chápal jako dobu, kdy člověk ukončil svůj tělesný vývoj a měl by se věnovat rozvoji svého charakteru, myšlení, a proto by měl studovat abstraktní vědy. Ve středověké Evropě nemělo období adolescence žádné specifické postavení a nebylo příliš oddělováno od dětství. S odlišným pohledem přichází až v 17. století filozof J. Locke, který mluví o důležitosti výchovy a vlivů prostředí na vývoj jedince a přisuzuje období adolescence konec tohoto duševního rozvoje. Toto chápání v podstatě ztotožňovalo adolescenci s pubertou, Macek se naproti tomu přiklání k odlišení adolescence od puberty jako samostatně uznávaného období života, tedy oddělené od dětství puberty a předchůdcem dospělosti, až ve druhé polovině 20. století. Důležitost tohoto názoru přikládá především změnám politickým a sociologickým.⁴²

Období dospívání, tedy adolescence, je z psychologického hlediska považováno za přechodné období mezi dětstvím a dospělostí. Toto období je považováno za jedno z nejdůležitějších období v lidském životě, období, kdy se tvoří celková osobnost jedince. Má několik úrovní a doprovází jí mnoho projevů, člověk se mění jak biologicky, tak na psychické a morální úrovni. Člověk, který byl dosud dítětem, může mít sám dítě, a to přináší jisté změny v přemýšlení, člověk utváří zcela nové hodnoty a pohled na život. Toto období s sebou nese tedy mnoho změn v osobnosti,

⁴⁰ LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*, s. 275-277

⁴¹ MACEK, P. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*, s. 11

⁴² Srov. tamtéž, s. 13

u psychických procesů lze sledovat například přeměna motivace jedince z motivace vnější na motivaci vnitřní.⁴³

Ve své knize Taxová dále hovoří o termínu puberta, který s adolescencí úzce souvisí, často jsou tyto termíny zaměňovány. Puberta je však pouze první část dospívání, pro kterou je charakteristická již zmíněná změna reprodukčního systému člověka. Je tedy poněkud odlišná u chlapců a u dívek. Do této skupiny řadíme jedince v období přibližně okolo desátého roku života, protože nástup puberty bývá různý. Mění se nejen vzhled a fyzická síla jedince, ale již se jedná o změnu psychickou, a to právě v oblasti vnímání sebe sama. Toto období přechází právě do takzvané postpubescence, častěji adolescence. Z tohoto textu z poněkud starší knihy o dospívání lze říci, že každý jedinec v období dospívání se mění po všech stránkách a stává se z něj jedinečná osobnost. Z dítěte se stává dospělý, který má již nastavené životní hodnoty a postoje, které již nejsou určovány okolím jedince, ale které si na základě svých poznatků a zkušeností nastaví sám. Touha tvořit a prezentovat své vlastní názory je právě jednou z typických znaků adolescentního chování. Toto chování bývá důvodem častých sporů s dospělými, kteří se snaží dítěti předat své vzorce přemýšlení a chování, které považují za správné a také se je snaží chránit před chybami, které udělali v minulosti oni. Adolescenti tyto situace vnímají velmi intenzivně a svůj nesouhlas většinou dávají značně najevo. Z této knihy je také patrné, že jedinec hledá své místo v životě, což souvisí rovněž s hledáním jeho identity, osobitosti a jeho *já*. Dále v této kapitole autorka nastiňuje řadu problémů, které s sebou dospívání nese. Hovoří tedy o změnách biologických, které jedinec vnímá velmi různě, tělo jedince se viditelně mění a nastává zde změna především v intimních oblastech, které souvisí se schopností jedince se rozmnožovat. O těchto změnách se dnes běžně mluví a mládež je v této oblasti vzdělávána již na základních školách. Dále hovoří o změnách osobnosti, které jsou ovlivněny různými faktory. Adolescent se začíná více zajímat o vztahy mezi lidmi v jeho okolí. V tomto složitém období je důležitý také fakt, že jedinec většinou mění místo svého působení, čímž může být například nástup a střední školu, což ho také ve velké míře ovlivňuje. Setkává se zde s novými lidmi a okolí na něj klade větší nároky, které se týkají hlavně samostatnosti jedince. V dalších kapitolách této knihy se autorka podrobně věnuje vnějším vlivům ovlivňujících tedy ten psychický vývoj jedince. Hovoří zde o důležitosti vlivu rodiny a přátel, kteří mají často podíl na změnách jedince

⁴³ Srov. TAXOVÁ, J. *Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání*, s. 61

a také na utváření jeho postojů a hodnot. Často si jedinec některé z hodnot svých rodičů a přátel přejímá za své. Dále jsou ovlivňováni školou a organizacemi zaměřenými na volný čas, které by měly klást důraz na jejich správný vývoj. V tomto období si zároveň adolescent musí zvolit obor jeho dalšího vzdělávání. Škola také připravuje jedince na budoucí život, v tuto chvíli si také adolescent vybírá pole své působnosti v rámci společnosti. Vzhledem k době, kdy byla tato kniha vydána, je zajímavý postoj autorky k individualitě jedince, kdy je podle ní velmi důležité, aby se zdokonaloval v oblasti, ve které nějakým způsobem vyniká. To by podle ní mělo vést k jeho zdravému vývoji a jeho spokojenosti.⁴⁴ Zde narážím na rozdílné přístupy v individualitě jedince volnočasových zařízení, které souvisí se změnou režimu v minulých letech, těm se budu věnovat v další kapitole. „Adolescence tedy nabyla zejména v posledním století svůj specifický význam, který má vedle psychologického rozměru dále také sociální, pedagogický, zdravotní i kulturní rozměr. Také má svoji vlastní hodnotu pro všechny, kterých se týká, ale i pro minulé i budoucí generace.“⁴⁵

3.2 Identita

Pojem identita s obdobím dospívání úzce souvisí, už Aristoteles ve svém učení o dospívání mluví o tom, že by se člověk měl v této době soustředit na rozvoj své mysli a také duchovnímu rozvoji.⁴⁶ Pokud spojíme předchozí kapitolu, která se soustředí na vymezení pojmu *mládí*, s definicí osobní identity, můžeme říct, že v období mládí si většina lidí formuje právě tu svou. Mluvíme tedy o osobní identitě. Na identitu a smysl lidského bytí lze nahlížet opět různými směry. Pokud bychom hovořili o identitě z hlediska náboženského, mluvili bychom o duchovní stránce člověka, která zahrnuje v první řadě to, jak člověk vnímá svůj postoj a vztah k religiozitě obecně, druhá fáze by bylo veřejné připojení se k určité církvi či jiné skupině.⁴⁷

Z psychologického hlediska hovoříme tedy o jedinečné složce lidské osobnosti, můžeme do identity zařadit již zmíněné názory, postoje a hodnoty jedince. Martinek popisuje ve své knize *Ztracená generace? Žebříček hodnot dnešní mládeže dle výzkumu Petra SAKA*. Data shromažďoval v období let 1993–2002 celkem čtyřikrát.

⁴⁴ Srov. TAXOVÁ, J. *Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání*, s. 62-75

⁴⁵ MACEK, P. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*, s. 15

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 11

⁴⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*, s.290-294

Z výzkumu vyplývá, že na prvním místě tohoto žebříčku má dnešní mládež své zdraví, na druhé pozici lásku. Na třetím místě se objevuje hodnota mír, na čtvrtém místě životní partner, na šesté pozici přátelství a na sedmém místě rodina a děti. Až na osmé příčce se objevuje zájem o životní prostředí a na posledních pozicích hodnoty spojené s politickou angažovaností a hlášením se k nějakému náboženství. Z tohoto výzkumu je značné, že duchovní rozměr identity je u dnešní mládeže až na posledním místě. Z tohoto výzkumu však nevyplývají příliš výrazné změny těchto hodnot, ale Martinek upozorňuje na upřednostnění rodiny před osobním rozvojem.⁴⁸

3.2.1 Krize identity

Identitu si každý musí najít sám, ale vždy jsme pravděpodobně z velké části ovlivněni naším blízkým i širším okolím, kde se setkáváme s různými názory na tyto záležitosti a poté případně s nějakými sympatizujeme. Již jsem zmínila, že první kdo v dějinách začíná mluvit o vlivu okolí na vývoj jedince, je John Locke. Příkladal společnosti velký podíl na výchově celkově.⁴⁹

Pokud se hovoří o identitě z psychologického hlediska, je zajímavé zmínit výzkumy z konce 20. století E. Čermákové, ukazující nárůst specifických problémů jedince jeho samotného se sebou, tedy vztahu, který má sám se sebou. Jde o jakousi krizi identity, kdy právě v tuto chvíli může být dotčený náchylnější k různým rizikovým faktorům dnešní doby. Tento stav souvisí se sebedůvěrou, vlastním sebehodnocením, dále s pocitem zodpovědnosti za vlastní chování, tedy vlastní kontrolou. Pokud se adolescent setká s nějakým neúspěchem nebo odmítnutím, často z těchto důvodů viní sám sebe, a to vede kolikrát až ke ztrátě již zmíněné sebedůvěry, což může dojít až ke ztrátě samotného smyslu vlastního života. Čermáková se také zmiňuje o tzv. ztrátě identity, která podle ní postihuje naopak lidi, kteří jsou většinou více nebo nadprůměrně inteligentní a nabídka od společnosti na jejich uplatnění je neuspokojuje nebo jim okolí nerozumí, zažívají tak informační chaos. Z informací uvedených v této knize, včetně v ní uvedených výzkumů, nelze v žádném případě tvrdit, že krize identity postihuje pouze jedince v období adolescence, ale i dospělé jedince. Můžeme však říci, že vzhledem k tomu, že v tomto období života se jejich postoje

⁴⁸ Srov. MARTINEK, M. *Ztracená generace?* s. 36-37

⁴⁹ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 13

a hodnoty a celkový vzorec přemýšlení teprve formuje, a také se formuje celá osobnost, která s sebou nese i nalezení své jedinečné identity, jsou případy krize či ztráty identity v tomto věku častější.⁵⁰

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 177

4. Volný čas

4.1 Fenomén volného času

Volný čas může být definován různě. Například volný čas je chápán jako přesný opak části dne, kdy je nutné pracovat, jedná se tedy o část dne, kdy můžeme dělat svobodně to, co máme rádi.⁵¹

Pávková a kolektiv autorů popisují volný čas, jako čas, který se netýká školy, domácích a rodinných povinností ani základními potřebami vykonávanými během každého dne, včetně péče o sebe a biologické potřeby. Hovoří tak o volném čase v rámci výchovy dětí a dospívajících,⁵²

„Přední představitel německé pedagogiky volného času Wolfgang Nahrsted vychází nejprve z rozdělení času na *čas spánku* a *čas bdělosti*. Čas bdělosti pak dělí na *pracovní dobu* a *volný čas*. Pojem volný čas můžeme pak ještě upřesnit a rozlišovat mezi *polovolným*, tedy časem pro nezbytné činnosti mimo zaměstnání.“⁵³

Všechny tyto definice se tedy shodují v tom, že volný čas je doba, která se děje mimo práci, školu a povinnosti s tím spojené, dále mimo rodinné povinnosti a povinnosti týkající se s udržováním chodu domácnosti a také netýkající se základních životních potřeb. Jde o čas, který trávím svobodně a přináší mi radost, dále je důležité, že aktivitami, které v tuto dobu člověk vykonává, se vzděláváme a rozvíjíme svou osobnost a zajišťujeme si tak duševní, u sportu i fyzickou, pohodu. Zkrátka udržuje zdraví v obou složkách člověka. Do volného času bychom tedy mohli zahrnout i religiozitu člověka.⁵⁴

„Správná organizace volného času je dalším z velmi významných faktorů ovlivňujících jedince. Hovoří pro to především fakt, že k většině trestných činů nezletilých došlo v jejich volném čase. Aktivity ve volném čase a neformální mimoškolní programy jsou chápány jako dosti podstatné formy, z jejichž přispěním lze

⁵¹ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 15

⁵² PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 8

⁵³ KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti, čas výchovy*, s. 25

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 23-39

společenské aktivity jedinců upřít tím správným směrem.“⁵⁵ Období dospívání je právě to, kdy se člověk nejvíce zajímá o volnočasové zájmové činnosti. Dnešní mládež má dle výzkumů denně přibližně šest hodin tohoto času, kdy může svobodně rozhodovat o tom, jak s ním naloží. Zajímavé je, že z výzkumů vyplývá, že lehce narůstá procento tohoto času, který mladý člověk věnuje přípravě na vyučování. Tyto výsledky se zatím netýkají České Republiky, ale vzhledem k tomu, že stále narůstá počet lidí, kteří studují vysokou školu, můžeme je v blízké době očekávat.⁵⁶

4.2 Rizikové faktory volného času mládeže

Dostáváme se k otázce, jaká situace související s volným časem mládeže je na našem území. Možnosti, jak naložit s volným časem prošli v posledním století řadou změn. V 2. polovině 20. století se v ČR objevuje režim totality, kdy byly zájmy jedince podřizovány zájmu společnosti. V této době volný čas ztrácí svůj smysl. Společnost v podstatě manipuluje s dospívajícími a jejich volným časem, určuje jim, co a kdy mají dělat. Vznikaly různé kluby, které byla mládež nucena navštěvovat. Šlo také především o reprezentaci společnosti a státu jako celku. Mluvíme zde o Československém svazu mládeže, Socialistickém svazu mládeže a jeho Pionýrské organizaci. To mohlo výrazně ovlivnit, nebo narušit zdravý vývoj, především rozvoj osobnosti jedince jako takového. Oproti tomuto jevu se dnes čím dál víc hledí na individualitu jedince, volného času je více a také více možností, jak s ním naložit. Každým dnem vznikají nová komerční zařízení, kam se může mládež přihlásit a následně tuto volbu ihned změnit, pokud ho aktivita například nebaví. Je zde spousta možností, jak si vše vyzkoušet a najít to „pravé“. Svobodné rozhodování mládeže, jak naložit se svým volným časem ale provází i různá rizika.⁵⁷

Vzhledem k výše uvedeným faktům vidíme od počátku 90. let velký nárůst problémového a rizikového chování adolescentů, které souvisejí se změnami politické situace na našem území, dále vidíme s tím propojené změny chování rodičů, kteří

⁵⁵ DOLISTA, J; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“: Vliv „nových náboženských hnutí“ na jedince a problematika prevence.*, s. 88

⁵⁶ Srov. MARTINEK, M. *Ztracená generace?* s. 40

⁵⁷ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti, čas výchovy*, s. 53-56

v poslední době upřednostňují vlastní kariéru před blahem svého dítěte, lépe řečeno zdravým růstem osobnosti dítěte.⁵⁸

4.2.1 Závislosti

Pojem *závislost* definujeme jako vztah jedince ke nějaké potřebě, která ho nějakým způsobem uspokojuje. Jde o vlastnost, kterou řadíme do rizikových jevů společnosti. Může jít o závislost sociální, psychickou, ekonomickou, emoční nebo například i sexuální.⁵⁹ Pokud dítě není vedeno ke zdravému trávení času tak, aby ho naplňovalo a rozvíjelo jeho osobnost, s ohledem na plnění povinností, může z důvodu zanedbání či takzvané *nudy* spadnout do jedné z rizikových skupin dnešní doby. Tato degradace jedince souvisí také s okolím, se kterým je denně ve styku. V době puberty, kdy jedinec zkoumá různá prostředí a aktivity k nalezení svého „já“, je velmi snadné ztratit se ve svých sociálních rolích, což může mít za následky pocit osamělosti, strachu nebo pocit bezvýznamnosti, které mohou vést až k projevům agresivity či různým deviacím.⁶⁰ Další možnou příčinou toho, jak může adolescent „sejít z cesty“, bývá často to, že se jedinec cítí nepochopený svým okolím. V kapitole o dospívání jako takovém, jsem hovořila o tom, že jedinec si tvoří nové názory a postoje, za kterými si v té chvíli stojí a je odhodlán za ně bojovat. Pokud jeho okolí jako je rodina či vzdělávací instituce jeho názory nerespektuje, může jedinec klást až odpor a uchýlit se tam, kde jeho názor někdo poslouchá či dokonce sdílí.⁶¹

Všechny výše uvedené závislosti mohou být u mnoha lidí formou duchovní krize. Alkoholici a narkomani se v jisté fázi své závislosti ocitají v bodě, kdy ztrácejí rodinu, přátele i zdraví. Ocitají se sami v zajetí své závislosti a často v těchto chvílích přemýšlejí nad sebevraždou.⁶² „Z tohoto stavu absolutní děsivé kapitulace lze jít jen vzhůru. Ve svém znovuzrození, jež následuje po této zničující smrti, se člověk snadno otevírá duchově orientované existenci, s níž přichází snaha sloužit a pomáhat druhým. Život se za pomoci Vyšší moci stává zvládnutelný a člověk si vytváří nový postoj k životním prohrám a vítězstvím. Mnoho lidí je překvapeno, když uvnitř sebe sama naleznou konstantní, nevysychající a laskavý zdroj, který jim přináší sílu a vedení.

⁵⁸ Srov. MACEK, P. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*, s. 171

⁵⁹ Srov. DOLISTA, J.; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“: Vliv „nových náboženských hnutí“ na jedince a problematika prevence.*, s. 57-58

⁶⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti, čas výchovy*, s. 54

⁶¹ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 146

⁶² Srov. GROFOVI, S. a CH. *Nesnadnost hledání vlastního já: Růst osobnosti pomocí transformační krize*, s. 109

Docházejí k poznání, že život bez duchovního rozměru je mělký a prázdný.⁶³ Takto popisují Stanislav a Christina Grofovi přístupnost člověka k náboženské religiozitě v těžké existenční krizi.

O mládí můžeme říct, že jde o důležité období v životě každého člověka, kdy jedinec hledá své místo v životě, svou identitu a vůbec smysl života. S tím souvisí i otázka duchovní identity. Vzhledem k tomu, že adolescenti identitu hledají, mohou být lépe ovlivnitelní, a tedy potenciálními novými členy nějaké ze sekt. K tomuto závěru nás směřuje i fakt, že adolescenti mají dostatek volného času, a tím jsou více ohrožováni rizikovými faktory volného času.⁶⁴ Dostáváme se tedy k hlavní otázce, zda sekta může zcela ovlivnit nebo dokonce zmanipulovat mladého člověka a v podstatě mu nabídnout jakousi „instantní“ identitu nebo její náhražku.

⁶³ Tamtéž, s. 110

⁶⁴ Srov. MARTINEK, M., *Ztracená generace?*, s. 23

III. NABÍDKA IDENTITY SEKT JAKO NABÍDKA SMYSLU

5. Spirituální rozměr života, smysl života

5.1 Spiritualita

Dříve nebyl pojem *náboženství* či *spiritualita* rozlišován, postupem času bylo však nutné rozdělit a pojmenovat vnější dění v náboženství, což jsou rituály, tradice a samotná nauka o náboženství, od vnitřního dění, kterým se myslí individuální prožitek a s ním spojené spontánní jednání jedince.⁶⁵ Spiritualita je s náboženstvím velmi úzce propojena, jde spíše o její nezbytnou součást, o jakési posvátno v něm obsažené. Je také popisována jako náboženská zkušenost a reflexe tohoto posvátna, které každý prožívá velmi individuálně.⁶⁶ „Výraz *spirituální* se často volně definuje jako cosi povznášejícího, v opačném extrému znamená něco nesmírně vytríbeného, existujícího v jiných sférách, a tedy nadpřirozeného. V popisech různých kultur označuje toto slovo jakýkoliv aspekt života, který se netýká jeho materiální, ekonomické či politické dimenze.“⁶⁷

V posledních letech se psychologie snaží zařadit spiritualitu mezi složky lidské osobnosti, přičemž termínu osobnost přidělujeme v psychologii dva hlavní významy, a to individualitu, kterou můžeme chápat jako odlišnost a jedinečnost každého jedince a funkční architekturu, což představuje člověka složeného systematicky do jednoho celku.⁶⁸ „Jedinci hledají smysl života a svůj přesah, také pravdu a jistotu, na níž je možno se zavěsit.“⁶⁹ Někteří autoři rozlišují spirituality na několik typů. Autor L. Košč ji dělí na spiritualitu přirozenou, náboženskou a křesťanskou. Kdežto K. H. Reich si

⁶⁵ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 48

⁶⁶ Srov. MARTINEK, M. *Ztracená generace?*, s. 48

⁶⁷ GROFOVI, S., a CH. *Kříž duchovního vývoje: Když se osobní transformace promění v krizi*, s.79

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 46-48

⁶⁹ DOLISTA, J.; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“: Vliv „nových náboženských hnutí“ na jedince a problematika prevence*, s. 11

vysvětluje spiritualitu, jako sdílení a hluboké souznění přírody, lidí a vyššího Bytí. Dále zastává rozdělení na náboženství, náboženskou spiritualitu a přirozenou spiritualitu.⁷⁰

5.2 Smysl života

Pojem smysl života lze vymezit z psychologického a náboženského hlediska. Pokud na něj nahlížíme z toho psychologického, je popisován dvěma pohledy, první se týká jedince jako individuální bytosti a jde zde o jeho vlastní prožitky a názory. Člověk v tomto pohledu mluví sám za sebe o osobách, které jsou mu blízké, o svém životě, a souvisí s jeho životním stylem. Od tohoto prvního vnímání smyslu života, který nazýváme *dílčí styl* rozlišujeme ještě jeden, který je typický tím, že se týká nadindividuálního významu smyslu a hovoří se o něm také jako *pravém smyslu* neboli *celkovém smyslu*. Cílem tohoto smyslu není jen osobní blaho, ale blaho celého lidstva, tedy celé společnosti. Tento pohled vyplývá z přesvědčení, že člověk nebyl stvořen pouze jako jedinec, ale jako součást nějakého většího celku.⁷¹

Viktor E. Frankl a Pinchas Lapide vedou v knize *Bůh a člověk hledající smysl* dialog o hledání duchovního pojetí smyslu života. Zde právě Frankl hovoří o tom, že lidé jsou již po staletí nábožensky založeni a často si tuto svou složku ani neuvědomují nebo nepřipouštějí. Dále hovoří o lásce a shodují se na tom, že jde v otázce smyslu života o jeden z nejdůležitějších aspektů. Lásku popisují jako velmi hluboký cit, který člověk chová k jinému člověku či ideologii, dále tento cit prožívá každý jedinec velmi individuálně a může pro něj být záchytným bodem v nelehkých životních situacích. Lásku pojmenovávají jako *samotranscendenci*, kdy má člověk schopnost odpoutat se duševně od vlastního těla, které popisují jako vězení pro duši. Frankl zastává názor, že je důležité, aby se lidé oprostili od zažitého předsudku, že smyslem života je být šťastný. Smysl života podle něj znamená mít důvod být šťastný, za tímto důvodem si jít a štěstí poté přijde samo.⁷²

„Dospívající mladí lidé v Česku jsou velmi optimističtí v otázce smyslu života: 89 % z nich si myslí, že stojí za to žít, 84 % věří, že jejich život má smysl. Z tohoto zjištění však nelze jednoznačně odvodit, v čem konkrétně vidí respondenti smysl života,

⁷⁰ Srov. DUDA, M.; SMELÝ, I. *Spiritualita, náboženstvo a adolescent* s. 13

⁷¹ RABAN, M. *Duchovní smysl člověka dnes*, s. 63

⁷² Srov. FRANKL, V., E.; LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 38-47

jak velký význam tato hodnota pro ně má, kolik energie investují do jejího získání a udržení ani zda nebo jak řeší svou situaci ti, kdo smysl života nemají či neznají.“⁷³

⁷³ MARTINEK, M. *Ztracená generace?*, s. 156

6. Nabídka identity sekt

6.1 „Instatní“ identita sekt jako rizikový faktor volného času mládeže

Z předchozích kapitol, především z kapitoly o dospívání se nedá přesně určit, zda tíhnou k sektám spíše dívky nebo chlapci. Dle prostudované literatury na toto téma lze pozorovat, že v období adolescence je jedinec lépe ovlivnitelný, protože hledá své místo a nemá zcela ujasněné své názory, postoj k životu a své hodnoty, zvláště v případě, že prochází nějakým druhem osobní krize, tedy krizí vlastní identity.⁷⁴ Během těchto krizí je takovýto jedinec náchylnější k vnějším faktorům, které na něj působí a mohou ohrozit jeho zdravý vývoj. Dále lze z použitých materiálů a uvedených příkladů a studií říci, že u takového jedince je pravděpodobnější, že se přidá do nějaké z rizikových skupin, u které může hledat jistý druh pochopení nebo zázemí. Hovořím teď o skupinách, které vyznávají určité ideje nebo styl života, například skupiny narkomanů či sekty a extrémistické skupiny. O těchto skupinách platí, že jejich počet a také počet jejich stoupenců stále narůstá, což souvisí se změnou politického nastavení společnosti, a tedy tím, že je volného času více, a že mladí mohou dnes svobodněji volit jeho výplň.

6.2 Identita sekt jako pozitivní nabídka smyslu?

U většinové společnosti převažuje názor, že sekty jsou jistým druhem nebezpečí a je na ně nahlíženo z negativního hlediska. I v literatuře zabývající se tímto tématem, najdeme spíše knihy zaměřené na prevenci sekt či teorie a jak omezit jejich vystupování na veřejnosti nebo existenci vůbec. Pokud se odpoutáme od existujících příkladů sekt, kdy byli v rámci prosazování jejich idejí ohroženy životy a zaměříme se na to, co může sekta člověku nabídnout v rámci religiozity. Může být společenstvím, které pomáhá udržet například určitý morální řád a mohou tak pomáhat mladým lidem s hledáním jejich identity, smyslu života a utvářením hodnot a postojů. Objevují se tedy i názory, že

⁷⁴ Srov. GROFOVI, S., a CH. *Krize duchovního vývoje: Když se osobní transformace promění v krizi*, s. 8-9

sekta může pozitivně ovlivňovat chování jedince a pomoci tak i k tomu, aby byl pro společnost prospěšným.

Závěr

Na závěr bych ráda shrnula svou práci a vyjádřila svůj názor na zkoumanou problematiku vzhledem ke stanoveným cílům této práce.

V první kapitole jsem se věnovala popisu nových náboženských hnutí, do nichž spadají právě i popisované skupiny označované jako *sekty*. Tyto skupiny mají své specifické charakteristiky a znaky, zde jsem uvedla ty nejdůležitější z nich, podle kterých lze sekty právě rozpoznat od jiných náboženských hnutí. Dále jsem se v této kapitole věnovala sektám od otázky jejich vzniku až po jejich systematické fungování uvnitř sekty, a také charakteristickým rysům vůdce takové skupiny, který stojí v čele a celou ji řídí a bez kterého sekta nemůže vzniknout ani fungovat. Důležité bylo také zmínit se zde o vnímání takovýchto skupin společností, kde jsem zjistila, že je na sekty nahlíženo většinou společností spíše negativně.

V druhé kapitole jsem popisovala pojmy *mládí*, *mládež* a *volný čas*. Šlo především o vyjasnění těchto pojmů a jejich propojení v praxi. Mládí jsem dle literatury charakterizovala jako období v životě každého jedince, které je v psychologii označováno jako důležité období jeho duševního a fyzického vývoje. V tomto období, které označujeme jako dospívání, si jedinec utváří svou identitu a hledá smysl života. Z dítěte se stává postupně dospělý jedinec. V tuto chvíli také přemýšlí o otázkách své existence a jejího důvodu. Hledá odpovědi a poznává duchovní rozměr života. Řešení těchto otázek závisí na různých aspektech. Zde jsem uvedla, že důležité je pro jedince jeho okolí, což zahrnuje především rodinu a přátele mezi kterými se pohybuje. Zde je důležité hovořit o volném čase a jeho správném vyplnění. Volný čas zaujímá dnes zhruba polovinu dne, kdy je důležité ho vhodně trávit tak, aby se jedinec v období mládí zdravě vyvíjel. Zmínila jsem rizikové faktory volného času, mezi které patří i různé závislosti, které řadíme mezi nežádoucí projevy chování. Patří mezi ně závislosti na

různých návykových látkách, ale můžeme sem zařadit i závislost na jisté skupině a ideologiích, které mohou jedinci poskytnout zázemí a jisté pochopení. Z textu vyplývá, že mladý jedinec může být ve větším ohrožení, co se závislostí obecně týče, a to především ve spojitosti právě s hledáním identity a její možnou krizí. Krizí identity je celá řada, což popisují například autoři Grofovi a sekta může této situace „využít“ a jedince zmanipulovat. Tímto postupem jsem se v textu předložené bakalářské práce dostala k řešení hlavní otázky, zda může sekta mladému člověku nabízet nějaký smysl života

a duchovní naplnění, zda může mít na jedince negativní či pozitivní vliv. Již jsem uvedla, že společnost nahlíží na existenci těchto často radikálních skupin negativně a zmínila jsem se i o negativním ovlivnění ze strany médií, která na nás působí. Neopominutelný je také kritický hlas odborníků. Ve třetí kapitole jsem se věnovala především *spiritualitě*, kterou můžeme chápat jako jistou posvátnost a která je popisována také jako součást náboženství, kdy jde o individuální prožitek jedince. Opět se téma stáčí k hlavní otázce a hlavnímu cíli mé práce. Spiritualita se mi v mé práci ukázala jako velmi důležitá pro spokojený život každého člověka, ať už se hlásí ke konkrétnímu náboženství, či nikoli. Prostudování literatury použité pro tuto práci a celkové zkoumání toho problému z různých úhlů pohledu, mi pomohlo více se v něm zorientovat a uvědomit si jeho důležitost a aktuálnost.

Zda působí sekty negativně, či pozitivně, se zřejmě nedá úplně přesně určit. Ukázalo se, že může záležet na různých faktorech, například na konkrétním výběru sekty. Avšak nelze pominout to, že sekty a jejich vůdci mají možnost manipulovat s lidmi, s mladými lidmi především, a to může být i nebezpečné nejen pro samotného jedince, ale i pro širší okruh lidí v místě, kde sekty působí. I když osobně vnímám sekty také spíše negativně, v této práci jsem zároveň ukázala, že být členem sekty může vést ke spokojenému životu a že toto rozhodnutí záleží na každém z nás, zvláště v dnešní době, kdy je svoboda jedince na prvním místě. Cíl předložené práce považuji tímto za naplněný.

Seznam použitých zdrojů

Knihy:

COWAN, D. E.; BROMLEY, D., G. *Sekty a nová náboženská hnutí*. Praha: Grada publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3163-6.

DUDA, M.; SMELÝ, I. *Spiritualita, náboženstvo a adolescent*. Prešov: Prešovská univerzita, Římskokatolická fakulta, 2013. ISBN 978-80-555-0726-2.

DOLISTA, J.; TŮMA, J. *Problematika a prevence „nových náboženských hnutí“: Vliv „nových náboženských hnutí“ na jedince a problematika prevence*. Praha: L. Marek, 2010. ISBN 978-80-87127-25-4.

FRANKL, V. E.; LAPIDE P. *Bůh a člověk hledající smysl*. Brno: Cesta, 2011. ISBN 978-80-7295-137-6.

GROFOVI, S. a Ch. *Krize duchovního vývoje: Když se osobní transformace promění v krizi*. Praha: Chvojko nakladatelství, 1999. ISBN 80-86183-09-2.

GROFOVI, S. a Ch. *Nesnadnost hledání vlastního já: Růst osobnosti pomocí transformační krize*. Praha: Chvojko nakladatelství, 1999. ISBN 80-86183-10-6.

HASSAN, S. *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů*. Brno: nakl. Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-85880-03-2.

KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti-čas výchovy*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2.vydání. Praha: Grada publishing a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.

LANGMEIER J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vydání. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MACEK, P. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.

MARTINEK, M. *Ztracená generace?* Praha: Trinitas, 2006. ISBN 80-86885-14-3.

- PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN – 80-7178-711-6.
- PORTRFIELDOVÁ, K. M. *O sektách*. Praha: NLN, 1997. ISBN 80-7106-233-2.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026204039.
- RABAN, M. *Duchovní smysl člověka dnes*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-933-1.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.
- ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.
- TAXOVÁ, J. *Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-426- 87.
- VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů v České republice: Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.
- VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007. ISBN 978-80-86851-64-8.

Abstrakt

ŠAFRÁNKOVÁ, N., *Sekty a hledání identity mladého člověka*. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce L. Kolářová.

Klíčová slova: Sekta, mládí, volný čas, smysl života, spiritualita, závislost, manipulace, identita, náboženství

Práce se zabývá zkoumáním nových náboženských hnutí a jejich umístění v dnešním světě. V kapitole jedna dochází vymezení pojmů: náboženství, nová náboženská hnutí, sekty. Zabývá charakteristickými znaky sekt a jejich systémem fungování. V druhé kapitole definuji pojem mládí z psychologického a náboženského hlediska. Dále definuji pojem volný čas a uvádím možnosti, jak lze tento čas trávit. Uvádím s tím spojené rizikové faktory volného času, které se objevují právě nejčastěji v období dospívání. Ve třetí kapitole se věnuji propojením těchto témat a zabývám se otázkou, do jaké míry mohou sekty ovlivňovat zdravý vývoj mladého jedince.

Abstract

ŠAFRÁNKOVÁ, N., České Budějovice 2017. Bachelor thesis. South Bohemian University of České Budějovice. The Faculty of Theology. Department of theological sciences. Thesis leader L. Kolářová

Key words: cults, youth, leisure, the meaning of life, spirituality, abuse, manipulation, identity, religion

This bachelor thesis examines new religious movements and their placement into today's world. In the first chapter the basic terms such as "religion", "new religious movements" and "cults" are defined. Characteristic traits of cults and their regime is also being dealt with in this part. In the second chapter the term "youth" is defined and examined from psychological and religious point of view. The term "leisure" is then also defined and different ways of spending leisure time are suggested. The thesis introduces hazardous aspects of spending leisure time which occur mainly at the time of adolescence. In the third chapter the interconnection of these issues is being examined and the author is dealing with the question whether, and to what degree, these cults can influence a healthy development of the adolescent.